

16. Тваринництво України : Статистичний збірник. / За ред. Ю.М. Остапчука. – К. : Державний комітет статистики України, 2012. – 199 с.
17. Шпичак О. М. Стан і перспективи розвитку молокопродуктового підкомплексу АПК України. / О.М. Шпичак – К. : ІАЕ УААН, 1999. – 157 с.
18. Thomas Reardon. Agroindustrialization, Globalization, and International Development : An Overview of Issues, Patterns, and Determinants [Електронний ресурс] // Reardon Thomas, Barrett V. Christopher. – Режим доступу : <http://www.aaec.ttu.edu/faculty/smisra/Misra/AAEC5312/article-15.pdf>.

In the article the modern state of stock-raising industry of Ukraine is analyzed and the estimation of export potential of domestic stock-raising is conducted. Authors are offer directions of perfection of mechanisms of government control of export-import operations with stock-raising products, by raising tariffs and non-tariff barriers to increased imports of livestock products in Ukraine.

Keywords: *products of industry of stock-raising, export-import operations, tariff and untariff adjusting of external economic operations.*

В статтє проанализировано современное состояние животноводческой отрасли Украины и проведена оценка экспортного потенциала отечественного животноводства. Авторами предложены направления совершенствования механизмов государственного регулирования экспортно-импортных операций с животноводческой продукцией, в частности повышение таможенных тарифов и усиление нетарифных барьеров на импорт в Украину животноводческой продукции.

Ключевые слова: *продукция отрасли животноводства, экспортно-импортные операции, тарифное и нетарифное регулирование внешнеэкономических операций.*

УДК 339.564 (477)

Г.В. Климик,
к.е.н, доцент, Уманський національний
університет садівництва, м. Умань

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Досліджено основні тенденції і перспективи розвитку сільськогосподарського машинобудування в Україні. Обґрунтовано причини низького рівня конкурентоспроможності продукції сільгоспмашинобудування. Запропоновані передумови розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування в контексті зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: *сільськогосподарське машинобудування, сільськогосподарська техніка, конкурентоспроможність, експортний потенціал, зовнішньоекономічне регулювання.*

Вітчизняне сільськогосподарське машинобудування для агропромислового комплексу – важливий складник економіки України, від розвитку якої в значній мірі залежить забезпечення продовольчої безпеки держави. Розвиток аграрної сфери майже неможливий без високоякісної сільськогосподарської техніки. Україна має досить високі можливості для розвитку сільськогосподарського машинобудування, але вона використовує їх недостатньо ефективно. На сучасному етапі в даній галузі існує низка проблем, розв'язання яких у майбутньому дасть змогу підвищити експортний потенціал і посісти провідне місце у світі щодо експорту сільськогосподарської техніки. Головною метою управління експортною діяльністю підприємства є забезпечення життєздатності та сталого функціонування підприємства як суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності на ґрунті ринково-продуктової та просторово-часової його самоорганізації як системи. У сучасному світовому господарстві зовнішньоекономічна діяльність є важливим чинником, що впливає на динаміку й структуру національної економіки.

Проблеми розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування варто відзначити в роботах таких вчених як: В. Басін, О. Бондар, С. Бородин, В. Довбня, М. Єсепчук, І. Калініченко,

В. Кравчук, Пивовар Н.Тарасова. Серед досліджень проблем управління експортною діяльністю підприємства заслуговують на особливу увагу роботи таких українських учених, як В. Андрійчук, О. Білорус, В. Геєць, М. Дудченко, Ю. Іванов, А. Кредисов, Г. Климко, І. Лукінов, Д. Лук'яненко.

Мета даної статті полягає у виявленні основних проблем розвитку сільськогосподарського машинобудування в Україні та вдосконалення механізму управління експортною діяльністю підприємств галузі.

Сільськогосподарське машинобудування України має винятково важливе значення для забезпечення вітчизняної агропромислової сфери технічними засобами: машинами й устаткуванням, механізмами і запасними частинами – підвищення рівня механізації виробничих процесів аграрного виробництва та відтворення виробничо-технічного потенціалу АПК. Оцінка ролі сільськогосподарського машинобудування в економіці України за вартістю реалізованої продукції незначна, частка галузі в промисловості становить лише 0,4%, а вартість реалізованої продукції сільськогосподарського машинобудування дає всього 3,1% загальної вартості реалізованої продукції машинобудівної галузі країни.

Нині в машинобудуванні для АПК функціонує близько 120 спеціалізованих підприємств і науково-дослідних організацій, на яких зайнято близько 70 тис. працівників і виготовляється понад 2,6 тис. видів машин із 3 тис. найменувань, що потрібні для виконання технологічних процесів в агропромисловому виробництві. Потужності машинобудівних підприємств для АПК дають змогу виготовити продукції на 7,5 млрд гривень і повністю забезпечити технологічну потребу сільськогосподарських підприємств у засобах механізації [1, с. 24]. Однак найкращою за технологічними параметрами в цьому сегменті вважається техніка з Європи та Америки. Світова галузь виробництва представлена переважно 5 потужними компаніями – John Deere, Case, New Holland, Claas, Argo, Deutz Fahr, кожна з яких має повну виробничу номенклатуру техніки. Зокрема, продуктивність праці в США з розрахунку величини валової продукції сільського господарства на одного працівника, зайнятого в сільському господарстві, за даними 2009 року, становить 57,1 тис. дол., тоді як в Україні цей показник дорівнює 3,7 тис. дол., отже, є меншим у 15 разів [3].

Українське сільськогосподарське машинобудування традиційно вважалося депресивною і дотаційною галуззю. Зокрема, 43 млрд. євро в рік витрачається країнами Євросоюзу, близько 40 млрд. дол. США і до 20 млрд. дол. у Японії, що свідчить про досить суттєвий загальний обсяг дотацій держави сільгоспвиробникам у цих країнах. Держава поки що залишається одним із основоположних факторів впливу на розвиток сільського господарства у світі. За роки незалежності України було представлено дев'ять різних програм розвитку цього сектору, але реально профінансовані вони лише на 14%. Так, Держпрограмою розвитку машинобудування для АПК до 2013 року передбачено дотації з бюджету у розмірі 4 млн. дол. на науково-дослідні і дослідно-конструкторські розробки, а також часткову компенсацію процентної ставки за отриманими банківськими кредитами у розмірі 2 млн. дол. на технічне переоснащення виробництва сільгосптехніки.

Останнім часом у сільськогосподарському машинобудівному комплексі спостерігається зниження інноваційної активності, відсутність державної підтримки, повільний розвиток підгалузей машинобудування. Значний обсяг виробництва в тіньовому секторі істотно стримують процес створення і виробництва сучасної техніки. Брак інвестицій і висока вартість довготермінових кредитних ресурсів є основною перешкодою для здійснення модернізації та реконструкції техніко-технологічної бази вітчизняних сільгоспмашинобудівних підприємств. Основні фонди підприємств галузі мають ступінь спрацювання 79%, а рівень зношення їх активної частини машин та обладнання сягає 92%. Це свідчить про втрату техніко-технологічного потенціалу сільськогосподарського машинобудування України. Модернізувати ж підприємства за кредити під 19 – 22% річних, які пропонують українські банки, економічно неможливо. Для порівняння: у більшості країн Європи річні ставки за кредитами на технічне переоснащення з терміном запозичення від 3 до 10 років становлять від 1,5 до 3,5% (у Росії – 3% на п'ять років, у Білорусі – 2% на сім років) [1, с. 27].

Використання застарілого обладнання, енергоємних і низькопродуктивних технологій при виготовленні сільгосптехніки зумовлює низьку якість продукції, невідповідність міжнародним стандартам та високі витрати виробництва, які негативно відбиваються на собівартості. А це призводить до втрати конкурентоспроможності вітчизняної продукції сільгоспмашинобудування та знижує її привабливість для національних та іноземних споживачів.

Основні проблеми галузі сільськогосподарського машинобудування пов'язані із невідповідністю асортименту виготовленої вітчизняними підприємствами продукції вимогам і потребам ринку. Про це свідчить хоча б приклад недосконалої асортиментної політики Харківського

тракторобудівного заводу, що виготовляє трактори потужністю понад 150 кінських сил, майже 80% з яких потім не знаходять свого споживача. Як показує аналіз даного ринку, тільки близько 20 – 25% із щорічно закуплених в Україні, а також у США, Німеччині та Франції тракторів – це трактори потужністю понад 120 кінських сил [1, с. 12]. Вважаємо, що схожа ситуація простежується на багатьох “проблемних” підприємствах галузі. Тому можемо дійти висновку, що виробничо-збутові проблеми пов’язані далеко не з недостатністю фінансових ресурсів споживачів техніки (хоча вони також існують передусім в умовах економічної кризи), а через брак маркетингової концепції управління.

Недостатня фінансова підтримка призводить до придбання продукції вітчизняними споживачами у зв’язку із зниженням їхньої купівельної спроможності в поєднанні із кризою банківського кредитування (жорсткі умови отримання банківських кредитів, підвищення відсоткових ставок) і скороченням фінансування з боку держави. Причиною падіння попиту на вітчизняну техніку також є недостатня увага до якості та продуктивності виготовленої техніки, фізичне й моральне старіння техніко-технологічної бази машинобудівних заводів; низький рівень науково-технічних досліджень у галузі, недостатнє використання результатів НДДКР у виробничій практиці. Галузь машинобудування має низький рівень рентабельності та недостатність власних коштів для фінансування власної діяльності, незначними темпами зростає заробітна плата, спостерігається скорочення та руйнування соціальної інфраструктури підприємств у країні. Усі перелічені недоліки призводять до погіршення матеріально-технічної забезпеченості, з кожним роком у галузі скорочується кількість працівників, підвищується зношеність основних засобів.

Сучасна спрямованість державної політики України в галузі сільськогосподарського машинобудування передбачає зростання темпів випуску наукоємної продукції високого технологічного рівня, освоєння нових конкурентоздатних зразків техніки, підвищення якості й ефективності виробництва з орієнтацією на потреби внутрішнього ринку та збільшення експортного потенціалу. Експортний потенціал галузі сільськогосподарського машинобудування – потенційна спроможність країни експортувати наявні в ній чи вироблені ресурси і продукцію, яка може бути реалізована тільки, якщо продукція, яка є об’єктом експортної реалізації, за якістю і конкурентоспроможністю відповідає потребам міжнародного ринку. Цей термін має характеризувати не так виробничі можливості, як інтегровані здібності максимально задовольнити потреби споживачів (при цьому раціонально використовуючи ресурси і з огляду на інтереси держави) і торговельних партнерів.

У свою чергу, обсяги й структура експорту безпосередньо залежать від її потенціалу, який можна визначити, як максимальну здатність галузі при певному розвитку виробничих сил випускати продукцію та надавати послуги конкурентоспроможні на зовнішніх ринках.

Україна має досить високий експортний потенціал, але вона не посідає провідні позиції у світі щодо експорту сільськогосподарської техніки. Отже, вона використовує його недостатньо ефективно. З кожним роком вартість обсягу експорту зменшується, що позначається на сільськогосподарському машинобудуванні негативно. За обсягами експорту Україна поступається більшості країн Європи. Нині з експортера Україна перетворюється в імпортера сільськогосподарської техніки, купуючи продукцію таких провідних іноземних фірм, як Claas, John Deere, Case, New Holland і Ростсільмаш. Разом з тим вона втрачає ринки збуту продукції сільськогосподарського машинобудування. Як приклад, у 2011 році кількість імпортованої техніки на внутрішньому ринку зросла на 43%, а українські заводи продали на 38% менше техніки, ніж у 2010 році [1]. В умовах зростаючої глобалізації світової економіки українська продукція має низький рівень конкурентоспроможності, що є найголовнішим чинником негативного впливу на реалізацію експортного потенціалу країни. Крім того Україна має низький технічний рівень підприємств. Для відродження його потрібно 21 млрд. грн. Серед іншого для заміни обладнання, яке відпрацювало амортизаційні терміни, – понад як 7 млрд. грн. Але, на жаль на розвиток українського сільськогосподарського машинобудування в 2008–2020 р. держава виділяє лише 3,173 млрд. грн. Машинобудівні заводи випускають продукції на 3,6 – 3,8 млрд. грн. за рік. Можливості випуску без переоснащення майже вдвічі більші – 7 млрд. грн. за рік. Якщо ж заводи переоснастити, то вони зможуть виробляти 15 млрд. грн. за рік. Саме тому необхідно організувати спільні підприємства з іноземними компаніями, які допоможуть українським підприємствам переоснастити виробництво.

Головною метою управління експортною діяльністю підприємства є забезпечення життєздатності та сталого функціонування підприємства як суб’єкта зовнішньоекономічної діяльності на ґрунті ринково-продуктової та просторово-часової його самоорганізації як системи,

підтримки його внутрішнього та зовнішнього гомеостазу. Складність і найважливіша особливість управління експортною діяльністю підприємства зумовлені, насамперед, специфічним його зовнішнім середовищем – багатокомпонентної та негомогенної системи, у якій здійснюється взаємодія інтересів і цілей не тільки окремих підприємств, а й загальнодержавних інтересів, пов'язаних з економічною безпекою та захистом економічного простору держави.

Концептуальні заходи побудови механізму експортної діяльності підприємства мають ґрунтуватися на поєднанні, скоординованості й узгодженні макро- і мікрорівнів управління притаманним їм засобам прямого чи непрямого впливу на даний вид господарської діяльності підприємства. Сучасний механізм зовнішньоекономічного регулювання в Україні більше сприяє витісненню вітчизняних підприємств із внутрішнього ринку України, ніж зростанню їх конкурентоспроможності. Серед причин макроекономічного рівня, що стримують розвиток експортної діяльності в Україні, основними є: 1) нераціональна експортна політика; 2) конфіскаційна податкова система; 3) жорстко-лімітована грошово-кредитна політика, що залишає підприємства без обігового капіталу та інвестиційних ресурсів для розвитку виробництва; 4) не виважена зовнішньоторговельна політика держави.

Розв'язання цих проблем вимагає активізації регулювальної функції держави шляхом, по-перше, коригування процесу зовнішньої лібералізації в бік виваженого поєднання механізмів відкритості економіки і зваженого протекціонізму; і, по-друге, завдяки переорієнтації економічних функцій держави в бік активнішої участі в боротьбі її підприємств за світогосподарські позиції. Для цього передбачається прискорити структурну перебудову сільськогосподарського машинобудівного комплексу на основі збільшення обсягів виробництва в такій пріоритетній галузі, як сільськогосподарське машинобудування.

Досі важливим інструментом стимулювання попиту на сільськогосподарську техніку вітчизняного виробництва були державні програми підтримки придбання сільгосптехніки, проте в умовах економічної кризи, імовірно, що обсяг державного фінансування не тільки не зросте, а й найрадіше за все скоротиться. Різкі валютні коливання та непередбачуваний курс долара, до якого прив'язана українська економіка, зумовили значний стрибок цін не тільки на матеріали та комплектуючі для сільгоспмашинобудівного виробництва, які переважно завозяться із-за кордону, а й на основну для галузі сировину – метал. А це породжує наступний негативний фактор впливу на попит – зростання цін на виготовлену техніку. Також падіння рівня попиту на сільгосптехніку вітчизняного виробництва виникає через зростання обсягів імпорту техніки іноземного походження, що, у свою чергу, призводить до зниження обсягів реалізації українських сільгоспмашинобудівних підприємств і змушує їх підвищувати відпускні ціни на власну продукцію, щоб таким чином покрити втрати від падіння обсягів реалізації. Цілком очевидно, що зростання ціни на техніку ще більше посилює падіння попиту на неї і зрештою призводить до збитковості українських виробників і втрати їх виробничого потенціалу.

Удосконалення управління діяльністю підприємства на випуск експортноорієнтованої продукції має спиратися, передусім, на визначення реального стану об'єкта управління на основі процесу діагностики (аналізу та оцінки) стану експортної діяльності підприємства. За змістом і функціональним спрямуванням діагностика стану експортної діяльності підприємства є діагностикою проблем, що виникли в процесі функціонування підприємства як суб'єкта ЗЕД і можуть зумовити негативні наслідки для його експортоздатності. Створити необхідне аналітичне підґрунтя для розв'язання цих проблем – основне завдання даного етапу в системі управління експортною діяльністю підприємства. Процес діагностики проблеми експортоздатності підприємства являє собою сукупність і послідовність певних етапів і завдань, основними з яких є: 1) створення інформаційної бази дослідження; 2) діагностика проблеми експортоздатності; 3) прогнозування наслідків виникнення проблеми експортоздатності; 4) дослідження й оцінка потенціалу подолання проблеми; 5) узагальнення результатів діагностики проблеми.

Найдоцільнішим засобом створення інформаційної бази дослідження стану експортної діяльності підприємства є організація моніторингу зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства на підставі маркетингових досліджень, контролю за його головними параметрами та аналізу ступеня їх відповідності цілям, завданням розвитку підприємства. Крім того, для вдосконалення управління експортом необхідними є показники стану експортної діяльності підприємства. За функціональним спрямуванням вони мають виокремлюватись у три головні групи, а саме: показники стану зовнішнього середовища; показники стану внутрішнього середовища підприємства; показники системи «підприємство-цільовий зовнішній ринок».

Найважливішими показниками (характеристиками) зовнішнього ринку є: місткість, рівень

концентрації, рівень вхідного бар'єра, рівень диверсифікації конкуруючих фірм, рівень імпортової залежності та купівельна спроможність його суб'єктів. Вплив кожного з цих чинників на рівень експортоздатності підприємства визначається економічними, організаційно-структурними та просторово-часовими характеристиками галузі.

Ключовою характеристикою управління експортною діяльністю, яка визначає життєздатність підприємства як суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності і на якій ґрунтуються інші його похідні характеристики, є ефективність. Ефективним засобом координації параметрів експортного виробництва зі змінним попитом в умовах, коли останній містить у собі циклічний складник «стрибкоподібної» форми, є управління запасами.

Розробка теоретичного підґрунтя та методико-практичного інструментарію управління запасами повинна передбачати, передусім, визначення оптимальної величини базових, страхових і буферних запасів на основі розрахунків оптимального обсягу (партії) замовлень та формування оптимальної асортиментної структури експортного виробництва. Даний методичний підхід завдяки управлінню запасами є ефективнішим порівняно з управлінням, що ґрунтується на змінах виробничих потужностей та обсягах поточного виробництва.

На нашу думку, слід удосконалити галузеву структуру машинобудування, розширити асортимент його продукції за рахунок підвищення питомої ваги галузей, що виробляють товари народного споживання. Потрібна модернізація сільськогосподарських машинобудівних заводів, їх технічне переоснащення з використанням сучасних технологій і значне підвищення за рахунок цього якості машин, їх конкурентоздатності. Необхідно налагодити виробництво високоефективної техніки та їх систем для всіх галузей і сфер народного господарства. Спеціалізацію і кооперування виробництва в машинобудуванні необхідно орієнтувати на вітчизняні підприємства, створювати замкнуті цикли виробництва у середині країни. Перспективний розвиток галузі пов'язаний із проведенням модернізації виробничих процесів з метою зниження собівартості товарів, з орієнтацією виробничої стратегії на маркетинг, стабілізацією фінансового стану та підвищенням ефективності роботи підприємств. Оскільки Україна має значний потенціал розвитку сільського господарства, обсяг ринку машинобудування для АПК був і залишаються досить значним, у перспективі буде тільки зростати. У перспективі машинобудування повинно посидіти вагоміше місце як у структурі сільського господарства, так і у формуванні експорту України.

Вищесказане є важливою передумовою розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування, яке у свою чергу за сприяння держави зможе повністю відродити та примножити власний виробничий потенціал і повністю забезпечити потреби нашої держави у високоефективній сільськогосподарській техніці та навіть вийти на високий світовий рівень.

Література

1. Машинобудування в Україні: тенденції, проблеми, перспективи / [Н.В. Тарасова, І.С. Калініченко, В.А. Романенко та ін.]. – Ніжин : Аспекти-Поліграф, 2008. – 307 с.
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Офіційний сайт ДП «Держзовнішінформ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrdzi.com/ru/>
4. Офіційний сервер Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

The basic tendencies and prospects of the development of the agricultural engineering in Ukraine are researched. The causes of the low level of competitive ability of the agricultural engineering output are based. The premises of the development of the domestic agricultural engineering in the context of foreign trade are proposed.

Keywords: *agricultural engineering; agricultural machinery, competitive ability, export potential, foreign trade.*

Исследованы основные тенденции и перспективы развития сельскохозяйственного машиностроения в Украине. Обоснованы причины низкого уровня конкурентоспособности продукции сельхозмашиностроения. Предложены предпосылки развития отечественного сельскохозяйственного машиностроения в контексте внешнеэкономической деятельности.

Ключевые слова: *сельскохозяйственное машиностроение, сельскохозяйственная техника, конкурентоспособность, экспортный потенциал, внешнеэкономическое регулирование.*